

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 12. januarja 1870.

Gospodarske stvari.

O mlekarstvu in sirarstvu

s posebnim ozirom na razne razmere.

Govoril v deželni goriški dvorani 6. decembra 1869. l. učitelj kmetijstva Fr. Povše.

(Dalje.)

Ako pa nam ni mogoče mleka prodati, ostaja nam druga pot, to je, mleko podelati v maslo in sir.

Maslarstvo je v našem cesarstvu na dobrem glasu; brez tega, da se ga mnogo porabi v domači deželi, se masla iz Avstrije izvozi v tuje dežele veliko in le prav malo ga dohaja iz drugih dežel v naše cesarstvo. V natanjčni dokaz temu naj bodo sledeče številke, posnete iz uradnih zapisnikov. Leta 1866 vpeljalo se je v Avstrijo masla 1088, izpeljalo pa iz Avstrije 109.076 centov; toraj je izvoznja večja bila za 107.988 centov. To maslo gré večidel čez Trst na morje v jutrove dežele. Res velike so te številke in ponosni smeli bi misliti, da v tem oziru stoji naše mlekarstvo na visoki stopinji. Vendar je treba, da preiskujemo bolj na tanko to reč. Tem velikim številkam v večini pripomorejo dežela moravska, pemska, avstrijska in šlezka, in le prav malo jim dodajo na pašnikih bogate planinske dežele. Ali ni to britko, ako premislimo, da ostajajo v tem ravno planinske dežele, katerim narava ponuja obilo priliko izvrstne živinoreje in po njej velike naprave masla? Leta 1865. je šlo v Trstu na ladije 163.344 centov masla v jutrove dežele, in skoro polovica tega masla bila je iz nemških dežel. Ali se nam ne sili hoté ali nehoté resna misel, dá! celó tiho očitaje, da zaostajamo v teh zahtevah, akoravno nam bi mogoče bilo jim zadostovati? Ali nam ni mogoče živo skrbeti za to, da mi avstrijski živinorejci, posebno planinci, oskrbujemo trg Tržaški z maslom popolnoma in si lepe dohodke pridobimo? Važna je ta stvar v narodno-gospodarstvenem oziru in gotovo je treba, da se tudi pospešuje planinarstvo, živinoreja in mlekarstvo.

Če dalje preiskujemo, ne ostane nam skrito, da naše maslo je manjše vrednosti v kupčiji kot ono drugih dežel.

Prvi vzrok temu je gotovo naša zdaj še revna živinoreja, ktero zboljšati mora nam biti poglavna skrb. Imel bom priložnost o tem prav obširno in na tanko govoriti, toraj danes le željo izrekujem, da bi vsi gospodarji spoznati hoteli, da mora se naša živinoreja predrugačiti, to je, zboljšati.

Da je naše maslo manj okusno, krivo je to, da pri napravi masla slabo ravnamo, in na snažnost premalo pazimo. Posode za mleko morajo biti prav čedne in

popolnoma očiščene; ako se le nekoliko z mrzlo vodo splahnejo, in med stikami v lesenih posodah zaostane mleko, se v vročini zagriže, skisa, in to je krivo potem, da se vse drugo mleko pokvari. Tudi se le slabo skrbi pri napravi smetane; hrami, mlečnice naj bodo proti severu in v njih naj bode gorkota od 10 do 12 stopinj R. Tudi ti hrami morajo biti snažni. V 36 do 48 urah se loči maselnina od mleka na vrhu, in to je smetana. Posode, v ktere vlijemo mleko, da se naredi smetana, naj so plitve, široke, da je mlečnim obličicam lože dospeti na vrh. Posebno napčno pa je to, da se smetana hrani več dni, celó 14 dni, tako da plesnoba prerase smetano. Res, da je neprilčno posebno ondi, kjer je le malo mleka, mestu prav pogostoma; al vendar je boljše, pogostoma mestu kakor pa imeti plesnjivo smetano, ktera potem ovira medenje.

Mede se navadno v pinjah, pa tudi v čapah, latvicah. Pinje so raznih naprav, tako angleška, ameriška itd. One so ali lesene ali kositarjeve. Naj so take ali take, vselej je treba paziti na primerno gorkoto, ktera je najboljša od 10 do 12 stopinj R. in dalje na to, da dobro izpravimo iz sirovega masla (putra) še zaostalo mleko in vodene reči, in to moramo tako dolgo delati, da, kolikor je moč, ostane samo sirovo maslo. To dosežemo, ako na tanko gnetemo, premetamo in stiskamo, a ne, da bi z vodo izpirali. Tako delajo slavni maslarji Holštajnski. Potem se maslo vsolí; treba je na funt (libro) masla 1 do 1½ lota solí; sol izleče zaostalo mleko iz masla in naredi maslo stano vitno. Potem ga spravijo v posode. Pri nas pa ga na ognji raztopimo; ter dobimo pravo maslo in tropine.

V 10 do 12 bokalih mleka je navadno 1 funt masla. Če je pa mleko od slabo rejenih krav, katerim se klade slama, treba je 15, tudi celó še več bokalov mleka. Zmirom pa veljá skušnja, da dobro redivna klaja ne daje le več mleka, temuč tudi mastnejše mleko.

(Dalje prihodnjič.)

Iz šneperške gozdarske šole.

Dandanes se pogostoma čujejo zdihljeji, kaj bomo jedli, kako se oblačili, kako davke plačevali? — Ker bo marsikdo iz Ložkega okraja bral ta spis, zato sem si izvolil nekako bolj držati se tega okraja, vendar pa zadeva tudi posestnike drugod. Pri nekterih hišah je res taka revščina, da nimajo niti za sol niti za druge potrebe denarja. Dobro vemo, da ni vsak gospodar svoje nesreče kriv; mnogo pa jih je vendar taci, kateri slabo gospodarijo, bodi si na polji bodi si v gozdu. Nekteri so prišli na siromaško palico ali so pa tako oslabeledi, da si niso v stanu dalje pomagati — ravno le z leseno kupčijo.

Skusil bom razjasniti to in prepričati kupčevalce z lesom, da trpe zgubo in škodo tam, kjer se jim dobiček kaže.

Da kmetovalec razvidi, kakošen dobiček ima iz svoje „merkancije“, potrebno je, da se vsede in pre-računi, kako in kaj; le na tem potu more presoditi, ali mu kaže dobiček ali pa zgubo tržtvo njegovo, in za koliko se bo njegovo gospodarstvo zboljšalo ali pa oslavelo.

Da razjasnim, kako mu je treba računati (rajtati), vzamem sledeč primer, samo to opomnim, da sem se poslužil pri tem primere take, kakoršna je v istini.

Kupčevalci z lesom v loški dolini najraje kupujejo hoje, iz katerih doge, a iz njih pa bariglje od $\frac{1}{4}$ do 5 vedrov delajo. Po natančnem računu, oziraje se na vse okoliščine, ki imajo na-nj upliv, se mi je napravljanje malih barigelj po četrt vedra najbolje zdelo; zato se hočem v svojem primeru teh držati.

Za tri hojeve krelje — za manj se trud ne spleča — katerih vsak je 20' dolg in v sredini 20" debel, in ki skupaj 48□' imajo, plača kupčevalec kubični čevelj po 12 kr., skupaj 5 gold. 76 kr.

Zamudil je pri tem, dokler so se mu hoje odkazale, dokler jih je posekal in graje osnažil, en dan; cenimo dan zimski čas po 50 kr.

Drugi dan je prišel z dvema vozovoma po hoje, vsak voz zasluži en dan najmanj 1 gold. 80 kr., skupaj tedaj oba 3 gold. 60 kr.

Za napravljanje dog, ako je delalec priden, in ako se les rad kolje, potrebuje 15 dni, računajoč, da vsak dan jih 200 kom. napravi, in da so gornje tri hoje vsaka po 800 dog 15" dolgih 2" do 3" širokih in $\frac{1}{2}$ " debelih dale, toraj 12 dni po 50 kr. znaša 6 gold.

Ker vsaka barigeljica potrebuje 12 dog, tedaj iz 2400 dog naredi 200 takih malih barigljič, a vsaki dan jih more le 6 narediti, treba pa je zato delo 34 dni, po 50 kr. računjeno znaša to 17 gold. Za potrebne obroče je dal 1 gold. Vkup tedaj znašajo stroški 33 gold. 86 kr.

Ako barigljič prodá, dobi, ako je cena visoka, za vsako barigljič 20 krajc., toraj za 200 barigljič 40 gold.

Če odbijemo stroške od prejemka, res se nam pokaže, da mu je ostalo čistega dobička 6 gold. 14 kr.

Dobiček znesse merkantu v 48 dneh 6 gold. 14 kr., za celo leto tedaj, ako računimo po 240 delalnih dneh, ostane mu na koncu leta 30 gold. 70 kr. čistega dobička. Njegovo gospodarstvo se je tedaj pomnožilo za 30 gold.; vprašanje je: ali more on s tem dobičkom dandanes zadovoljen biti?

Vprašanje to rešiti, treba je, da se seznanimo s tem: kakošen gospodar in kdaj naj se s tem delom peča, ali on, ki ima dovolj zemljišča, hišo, otroke, ženo, svoje blago in veliko gospodarstvo? ali pa on, kateri nima ne mnogo zemlje, ne svojega blaga?

Vsak, kdor le nekoliko misli, bode lahko odgovoril na to, in odgovor bode ta, da je to delo dobro izključljivo le samo za onega, ki nima mnogo zemlje, niti svojega blaga; zato je pa za to delo najpripravnejši zimski čas.

Kmetovalcu, ki nima svojega gospodarstva in ne svojega blaga, temu ostaja tistih 30 gold. čistega dohodka na leto in dan.

Poglejmo pa kmeta, ki ima več gospodarstvo in kateri ima samo dva vola, kakošno hasen ali škodo bo njemu takošno delo nanoslo?

To vprašanje se pa samo s sledečim računom dokazati more.

Za obdelavanje vsega svojega gospodarskega posla potrebuje on, na priliko, na leto 192 dni; ostaja mu

48 dni, ktere more za druge posle porabiti, ako napredovati hoče. Ako se je lotil izdelovanja barigelj, po gornjem računu v istem času zasluži čistih 6 gld. 14 kr. Vprašamo zdaj: ali je to čisti dobiček? Jaz na to odgovorim, da ni, kajti s svojimi voli, ako so 48 dni v hlevu stali, pa ga vsaki dan le 30 kr. stanejo, zgubi v 48 dneh v vsem skoro 14 gold. 40 kr., zaslužiti pa more ž njimi v 48 dnevih, če računimo samo vsaki dan po 1 gold. 80 kr., skupaj 86 gold. 40 kr. *)

Ako pa voli imajo težko delo, mora jim boljše klajo polagati, potem račun na vsaki dan 80 kr., znaša za 48 dni 24 gold.; došteti se mora k temu njegov dnevni zaslužek po 50 kr.; ta v 48 dnevih ravno toliko znaša, toraj skup 48 gold. Ako se primerijo dohodki s stroški, ostane mu čistega dobička v 48 dnevih 38 gold. 40 kr.

Ako bi nas kdo zavrnil in rekel, da to ni tako, rečemo mu, da žalibog je tako. Znani so mi gospodarji, ki imajo po dva do tri pare volov, ki jih v hlevu celo zimo redé, oni se pa z gori omenjenim delom barigljič ali z drugo za njih pogubno trgovino z gozdnimi proizvodi vkvarjajo.

Krivo tega je preslabo izobraženje ljudstva v ljudskih šolah; tu bi se kmečki otroci morali več v gospodarskih rečeh podučevati, nego v učenju na pamet kakakošnih basni itd. — Da bi pa to moglo biti, treba je v preparandijah dobro izučenih učiteljev.

Ker se pa jaz v to točko ne morem za zdaj spuščati, vračam se nazaj k prejšnji nalogi, namreč k trgovini z lesom za naše kmetovalce.

Pri mnogih ljudéh se je vkoreninila kriva misel, da prisvojenje lesá po nepostavnem potu ni tatvina, in da oni, koji se po tem potu les prisvojujejo, ne zgubijo mnogo od svoje časti. Vzroki te krive, žalibog zelo vkoreninjene misli leže v starodavni prešlosti; oni izvirajo še iz tiste dobe, ko je bilo še gozdov in lesá na izbiranje, in so proizvodi še malo vrednosti imeli. Vlastnik gozda bodi-si iz nemarnosti ali pa iz misli, da mu gozdi ne donašajo dosti dobička, se takrat ni toliko za-nje brigal, da bi jih dal tako varovati kakor dandanes. Ljudstvo pa, za ktere se je malo včiniilo ozir izobraženja, osobito pri nas Jugoslovenih, gori rečenega nepostavnega prisvojevanja lesá ni za kaznjivo in ne za nepostavno imelo, pa se še dandanes drži stare prislovice: „Tako so naši stari delali, a so vsega dosti imeli“.

Dandanes pa se mora delati na to, da se pri vsaki posamesni kmečki hiši in v vsakem krogu društvenega življenja namesto one prislovice vkorenini ta-le: „Kdor z duhom časa ne napreduje, on zaostaja v vsakem oziru“.

Vlastniki gozdov so prišli do spoznanja, da se gozdi zmirom bolj krčijo, da gozdni proizvodi več dobičke donašajo, in da se njihove potrebščine čedalje bolj povikšujejo; zarad tega jim je na tem ležeče, da se gozdi bolj varujejo, ker jih v tem dandanes tudi državne postave bolj podpirajo, nego je to v preteklosti bilo. Računati je tedaj treba, umno obdelovati polje, ne le les podirati, ampak tudi za zárod skrbeti, skrbeti, da tudi senožetim ne gnojijo samo škrjančeki, živino-rejo zboljšati, sadjerejo povzdigniti — na kratko rečeno: gospodariti umno po zahtevah sedanjega časa.

Začetek je težak, to je res; al kdor nikoli ne začne, nikoli ne konča; on ostane zmirom tam, kjer je oče njegov nekaj bil! Drugače, drugače se mora začeti in bolje se vam bode godilo. Pomislite le to, da vaš stari oče je imel manj potreb, plačeval je manje

*) Ali mu je pa tudi vsak dan zaslužek gotov? Vred.

davke, on je tedaj po svoje lahko izhajal; vi pa morate skrbeti, da se ravnate po potrebah in zahtevah današnjega časa. Franjo Padar.

Politične stvari.

Bodite pravični Slovanom!

Čedalje glasnejše se čujejo glasovi, ki prerokujejo, da je Giskra-Herbstovo pritiskanje Slovanov nevarno za državo. Jako odločno o tem govori trdi Nemeč Warrens v svojem časniku „Wochenschrift“, in sicer tako-le:

„Mi nikakor nismo priliznjenci manjšine ministrov zato, ker obžalujemo, ako odstopi, ampak soglasje je z načelom, za katero se manjšina poteguje, — z načelom namreč, ktereга je po našem prepričanju neobodno treba držati se zato, ako hočemo, da se ohrani Avstrija, in zaradi tega načela, ako se popusti, se nam dozdeva, da bode manjšinin odstop osodepolna dogodba. Trije ministri (Taafe, Potocki in Berger) se namreč potegujejo za enakopravnost vseh narodov, nasproti pa pet ministrov (Giskra, Herbst, Hasner, Brestel, Plener) hoče, da bi v Cislajtaciji gospodovali Nemci; kajti teh pet ministrov časnik „Neue fr. Presse“ glasno in v eno mer trobi, da Nemci v Avstriji imajo iskati poklica (namreč gospodovanja nad Slovani), kakoršen je Madjarom na Ogerskem, in da morajo Slovani v Cislajtaciji zadovoljni biti s tem, da so z Nemci v isti razmeri, v kateri so Slovaki in Rumunci do Madjarov. To je pogubivno načelo ministerske večine.

Toda Nemci takraj Litave niso niti tako sposobni za vladanje kakor Madjari, niti je mogoče Slovane v tej državni polovici pregovoriti, da bi hoteli biti sužnji. Unkraj Litave so se boljarji (velikaši) predrznili vpejati palico, s katero se smejo tepsti drugi, a oni nikdar ne. Ali pa morda Nemci takraj Litave smejo posnemati izgled, da sami sebe postavijo za velikaše, ki bodo z nenemškimi narodi ravnali tako, kakor ogerski plemenitaši delajo z neplemenitaši te dežele? Tak poskus bi imel strašne nasledke, on bi seme nemira in bratovskega boja zasejal v naši deželi.

Mi nikakor ne damo veljati, da Nemci sami sebe proglašajo za edino inteligencijo in da si vsled nje jemljejo pravico do vse politične moči. Geslo: „Vsem enaka pravica“ je vodilo vsemu našemu prizadevanju.

Mi Nemcem privoščimo vse pravice, ktere jim gredó, Slovanom pa hočemo, da se dá pravic ne za trohico manj, nego Nemcem. Nam je sveto in nepremekljivo načelo, da so državljanske pravice vsem državljanom neodpovedljiva lastina in to brez ozira na njihovo narodnost, da mestnjan nima nič več pravic nego deželan, da se stan ne povzdigne nad stan. Ako ustavoljubje pomenja pohlep po stiskanji nenemških plemen, bila bi za nas sramota, ako bi nas kdo imenoval ustavoljubne, kajti to ime bi pričalo, da ne maramo ne le za pravico, ampak da tudi nimamo politiške omike. Poskušati, Nemce storiti za gospodovalen narod v cislajtanskih deželah, to se dá, a nikdar jim to gospodstvo ne pride v roke. Nemški narod je pravičnejši, razumnejši in modrejši nego njihovi kolovodje, in nikdar rok ne stegne po nevarnem daru, s katerim jim ti kopljejo jamo. Toda že sam poskus, Slovanom kratiti pravice, tej državi vseka rano, ktere celó nasledniki sedanjih ministrov ne bodo mogli zaceliti.

Minister Giskra in minister Herbst poskušata rešiti nemogočo nalogo, in ko jima spodleti, pojmeta uživati bogate penzije. Al med tem, ko bodeta ona pozabljena, obrne se strast onih narodov, katerim se kratijo pravice, zoper moč, ki ima v sebi značaj stanovitosti, in ktero

bodo leta in leta stiskali nasledki napák, ki se sedaj delajo. Mitakim ministrom, ki hočejo vladarju dati svet, naj stiska slovanske državljane, za Bogá! nikakor nismo zavidni zaradi njihove razumnosti in mirne vesti. Motijo se oni, ki pravijo, da je mogoče le dvoje: da morajo ali Nemci ali Slovani gospodovati v Cislajtaciji. To ni res! Kdor tako govori, ta Avstriji odreka življenje in jej poje nadgrobnico. Le popolnoma pravica na vsako stran, le enako pravo vsem narodom je pravo poroštvo za obstanek Avstrije.“

Tako govori mož glasovitega imena, in kakor smo rekli, Nemeč skoz in skozi. Ako taki možje povzdigujejo glas za pravico Slovanov, ne bi se smel prezreti, kajti on kaže, kamo Avstrija zabrede, ako iz svojega vodila izbriše glavno načelo: „justitia regnorum fundamentum“ — to je: „pravica podnožje državam!“

Slovansko slovstvo.

ДРЕВНѢЙШИЙ ПЕРІОДЪ ИСТОРИИ СЛАВЯНЪ.

Najstareja dôba historije Slovanov.

Spis A. Gilferdinga oznanja Davorin Trstenjak.

Ko me je visokoučeni in slavnoznani ruski jezikoslovec in zgodovinar A. Gilferding zadnjikrat s svojim pohodom *) počastil, reče mi, da on nima samo starodavne Norike za Slovane, nego tudi Venete, glasovite prebivalce kraj jadranskega morja. Odgovorim mu na to, da tudi jaz sem nekđaj bil enacega mnenja sledivši spise Schlötzer-jeve, Mannertove, Surowieckowe in Šafarikove, a popustil sem to misel pozneje držé se Herodota, ki jih prišteva Ilirom, v katerih ne morem določnih dokazov najti za narodnost njihovo slovansko. „Potrpite malo — mi na to odgovori g. Gilferding — jaz potujem sedaj v Venetke, in ondi hočem prebrati vse stare virnike in mestnosti starodavnih Venetov pregledati.“

Sad svojega raziskovanja je sedaj slavni učenjak razglasil v časniku: ВѢСТНИКЪ ЕВРОПЫ. **) Odkritosrčno moram reči, da je zmagonosno svoj namen dosegel.

Ker me je volja ves ta za slovensko domovino prevažni spis za prihodnji Matičin „letopis“ v slovenski jezik prestaviti, tedaj ga tukaj samo na kratko označujem domačim našim učenjakom, kateri ruski razumejo s presrčno željo, naj ne zamudijo tega toliko podučnega berila.

V 1. oddelu svojega spisa (číslo I.) g. Gilferding pretresuje pred vsem to, v kakošnem redu drugih plemen arijskih so Slovani.

Pod číslom II., ki ima napis: „Svidjeteljstvo o proizhoždenij Slavjanih jazik Pokoljenje arijskoje. Byt prvonačalnago naroda arijskago v Azii“ izvrstno, dasi ravno malo prekratko, popisuje sorodnost Slovanov z arijskim plemenom v Aziji, in napotuje v obširno podučenje na A. Pictetovo izvrstno delo: „Les origenes Indo-Evropéennes“, in „ou les Aryas primitifs“.

Pod číslom III. z napisom: „Arijci osjedlye i kočevye“ presojuje vlastovitost arijskega plemena, pod číslom IV. izseljevanje arijskih plemen, pod číslom V. govori o plemenu keltskem, italskem, grčkim in trakij-skim, pod číslom VI. o plemenih iranskem in kavkaskem, dalje o nju betvah. Pod číslom VII. govori o plemenih germanskem, litovskem in slovanskem, o bližnji sorodnosti Litovcev in Slovanov, in pravi, da so Litovci in Slovani poslednji preseljenci v Evropo; pod

*) Visokoučeni Gilferding, bivši pred 2 letoma v Ljubljani, želel je vse tečaje „Novic“ od prvega začetka dobiti, in primerilo se je po neki ugodni naključbi, da smo mu mogli vse na Rusko poslati. Vred.

***) Tom. IV. Juli 1868. Tom. V. Sept. 1868.